

Hrvatski pravopis Matice hrvatske

Bernardina Petrović

(Badurina Lada – Marković, Ivan – Mićanović, Krešimir: *Hrvatski pravopis*, Zagreb : Matica hrvatska, 2007, 688 str.)

Pravopis je tek jedna karika u nizu elemenata koja pridonosi njegovanju pismenosti i jezične kulture. Često se zaboravlja čemu služi pravopis, a poslovično se uopće ne osluškiju potrebe suvremenih govornika. Ako je pravopis konvencija, plod ustaljenih navika propisanih u obliku pravila, onda mora udovoljiti zahtjevima i potrebama suvremene komunikacije. Ta su pravila jamačno različita od komunikacijskih potreba prije 10, 30 ili 50 godina i u skladu s tim zahtjevima nužno je unijeti u pravopis aktualne, recentne potvrde iz suvremenoga jezika. Ako je pravopis normativan priručnik, a normativan jest, onda se korisnici ne bi smjeli iscrpljivati potrošenim pitanjima *ne ću* ili *neću*, *bregovi* ili *brjegovi*, *reci*, *paci* ili *zaci*, što je, u odnosu na druge probleme koji muče pismenoga i polupismenoga hrvatskoga govornika, zapravo sekundarno pitanje. Suvremenoga korisnika zanima kako se sklanja i piše *Zinedine Zidane*, *Britney Spears* ili *Play Station*, *MUP-ovac*, *LCD-projektor* ili *kroasan* te hoće li napisati *klima-uređaj* ili *klimatski uređaj*, *internet stranica* ili *internetska stranica*, *Attachment* ili *atačment*. Što onda prosječni govornik hrvatskoga jezika očekuje od pravopisa, što u njemu priželjkuje pronaći i je li autorski trojac Matičina pravopisa uspio osluhnuti i prepoznati ta očekivanja? Čini se da jest.

Već i na temelju letimična uvida očito je da je makrostruktura Matičina pravopisnog priručnika zapravo prilično konvencionalna – “od pisma do rječnika” – i u tom se smislu može reći da slijedi hrvatsku pravopisnu tradiciju. Raspored je građe pravocrtan i logičan, od prvoga poglavlja u kojem se govori o hrvatskom pismu do zadnjega, *Dodataka*, u kojemu su predloženi uzorci obrazaca u skladu sa zahtjevima suvremenog korisnika i njegovim komunikacijskim potrebama. Sva su pravila obrojčena, što je također u duhu pravopisne tradicije, a svako je pravilo potkrijepljeno obiljem primjera, pogotovo u dijelovima koji bi mogli izazvati nedoumice. Često se u pravilima, prilično sitnim slovima, navode komentari koji su za pojedino pravilo sekundarni, ali ne i nebitni ili uputnice na određeno pravilo, što je pragmatično i ekonomično rješenje. Nešto rjeđe autori primjenjuju kontrastivnu metodu, koju su inače u svom pravopisu dosljedno proveli Cipra, Guberina

i Krstić te kasnije u *korijencu* Cipra i Klaić¹ pa će se sresti i upute tipa: *Prema tome bolje je: bejzbolska palica nego bejzbol-palica, dopinška kontrola nego doping kontrola*. Uz to očitom je nakanom autora pokušati zadržati jedinstven metajezik u četiristo pravila koliko ih sadrži ovaj pravopis, a to je, mora se priznati, hvale vrijedan pokušaj koji je autorima pošao za rukom.

U prvim se trima poglavljima govori o pismu, fonemima i glasovima te smjenjivaju ije/je/e/i i u njima nema bitnih otklona od dosadašnjih pravopisnih rješenja. Prilično su temeljite obavijesti o morfemskim granicama i glasovnim promjenama na tim granicama, no nema detaljnijih obavijesti o slogu i rastavljanju na slogove, što bi dobro došlo u poglavlju koje govori o prenošenju dijela riječi u sljedeći redak.

Vrlo su temeljito i sustavno predočeni i opisani interpunkcijski i pravopisni znakovi, a čini se da je to najiscrpniji opis tih znakova do sada ponuđen u hrvatskim pravopisima. Valja napomenuti da su uz tradicionalne pravopisne znakove zabilježeni i obvezno oprimjereni pojedini znakovi koji do sada nisu pronalazi svoje mjesto u pravopisnom priručniku, kao primjerice međunarodna oznaka za autorska prava, oznaka za zaštićenu robnu marku, znak *pri* (*at*, tj. ©) odnosno obvezatan sastavni dio elektroničke adrese, ali i *smješci* – posebni znakovi kojima se iskazuju emocionalna stanja stavovi i raspoloženja u virtualnoj komunikaciji. Nakon iscrpnih opisa i interpunkcijskih i pravopisnih znakova slijede tablični sažetci tih pravila, što je metodološki dobro promišljeno, jer će nedvojbeno korisniku olakšati snalaženje.

Terminologija je u pravopisu ujednačena i na nekoliko je mjesta drukčija od dosadašnjih rješenja. Držeći se nekih teorijskih postavki, koriste termine kao *prefiksoid* i *sufiksoid* koje razlikuju od termina *prefiks* i *sufiks*, no možda su u kraćim crtama trebali objasniti razlike među tim terminima kako ne bi

¹U široj je hrvatskoj (i ne samo hrvatskoj!) javnosti stvorena predrasuda da je *londonac* (Babić, Stjepan – Finka, Božidar – Moguš, Milan. 1971. *Hrvatski pravopis: s pravopisnim rječnikom / prema uputama Pravopisne komisije Matice hrvatske*, Zagreb : Školska knjiga, 341 str.) jedina politički prokazana i zabranjena hrvatska pravopisna knjiga. No istina je posvema drukčijom. Tri desetljeća prije *londonca* – 1941. – ne samo da je zabranjen, nego je i uništen tiskarski slog pravopisnoga priručnika koji su sastavili Franjo Cipra, Petar Guberina i Kruno Krstić.

Cipra Franjo – Guberina, Petar – Kruno, Krstić 1941. *Hrvatski pravopis* (prir. Bojan Marotti), Zagreb : ArTresor naklada, 1998., 167 str.

Cipra, Franjo – Klaić, Adolf Bratoljub. 1944. *Hrvatski pravopis*, Zagreb : Izdanje Nakladnog odjela Hrvatske državne tiskare /pretisak: *Hrvatski korijenski pravopis*, Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 1992., 466 str.

Vidljivo je dakle da je knjiga tiskana s 57 godina zakašnjenja i da je tomu prvotisku iz 1998. kao predložak poslužio jedan otisak od nekoliko očuvanih korekturnih otisaka njegova prijeloma.

izazvali zbunjenost korisnika. Zanimljiv je i otklon od tradicionalno pravopisne sintagme *sastavljeno i rastavljeno pisanje* – autori koriste *sastavljeno i nesastavljeno pisanje*. Koriste termine *crtica* i *crtica (spojnica)*, rješenje koje odudara od hrvatskih pravopisa u kojima se za te pravopisne znakove rabe termini *crtica* i *spojnica*.

Nekako je pravopisnom tradicijom da pravila o pisanju velikoga i malog slova podliježu minimalnim promjenama, valjda zato što se temelje isključivo na konvenciji. U tom pogledu ni ovaj pravopis nije previše odstupio od tradicije, osim u nekoliko pravila kao što je primjerice pisanje imenica *papa* i *predsjednik* malim slovom i kad uz njih ne stoji ime. Treba napomenuti i da je poglavlje o malom početnom slovu zacijelo najiscrpnije poglavlje o tom problemu u hrvatskoj pravopisnoj tradiciji.

U poglavlju o sastavljenom i nesastavljenom pisanju pojedinih vrsta riječi uz pravilo se, pogotovo kod nesastavljenog pisanja obvezno navodi i širi kontekst: *budi mi pri ruci, poradi općega dobra, grad podno Srđa*. Kako je problem sastavljenog i nesastavljenog pisanja riječi dio problematike koji se temelji ponajprije na rječotvorju, na kraju se poglavlja, što je za svaku pohvalu, navode i najčešći prefiksoidi i prefiksi.

Posebnu pozornost zaslužuje vrlo temeljito napisano poglavlje o kraticama. Uz definiciju se i opis obvezno bilježi izgovor kratica i koliko mi je poznato, to je prvi priručnik koji navodi izgovor za složene kratice. Šteta što to nije provedeno i u *Rječniku kratica* koji slijedi odmah iza navedenih pravila. Pri sklonidbi složenih kratica gramatički se nastavak dodaje nominativnomu obliku kratice spojen s njime crticom i to pravilno vrijedi za sve kratice (INA-e /ine/), osim za složene kratice tipa *Hina*, *Nama* i *Interpol* koje su se potpuno osamostalile kao imenice. Rječnik je kratica vrlo jednostavno strukturiran: nakon kratice slijedi puni naziv, a kratice nisu samo iz hrvatskoga jezika, nego i iz drugih jezika, najčešće engleskoga.

U poglavlju o pisanju riječi iz stranih jezika osim pisanja vlastitih imenica ovaj pravopis, kao i svi hrvatski pravopisi, propisuje i kako pisati pridjeve tvorene od vlastitih imenica, a to je u ovom pravopisu isključivo fonološki. Donose se i opsežna pravila o sklonidbi tih imenica, popraćena obiljem raznolikih potvrda. Za strane opće imenice autori preporučuju grafijsko prilagođivanje, odnosno pisanje u transkribiranom obliku, a to nije ni novo pravilo ni nova praksa. Dijelu će korisnika zacijelo neobično ili neprihvatljivo izgledati *atačment*, *kul*, *strečing*, *mejl* ili *fajl*, mada te riječi nisu različite od riječi kao što su *intervju*, *kauboj*, *portret* ili *bicikl*. Valja imati na umu da su pravopisna i leksička norma dvije različite razine i da nije dobro poistovjećivati ih. Hoće li do govorničke svijesti doprijeti *privitak* a ne *atačment*, stvar je leksičke norme, a ne pravopisa.

Posebnu pohvalu zacijelo zaslužuje poglavlje o transliteraciji i transkripciji stranih imena i to zbog iscrpnosti, temeljitosti i ozbiljnosti u pristu-

pu temi. To je prvi put da se u nekom hrvatskom pravopisnom priručniku donose transliteracijsko-transkripcijska pravila za čak 50 jezika, a u tom je poslu autorima pomagalo dvadesetak suradnika.

Poglavlje koje će zacijelo razveseliti mnoge korisnike, a koje je također novost u hrvatskom pravopisanju, jest poglavlje o pisanju bibliografskih jedinica, uputa i bilježaka. Iako postoje različiti načini pisanja tih podataka, autori su predložili jedan model koji ne mora u svakoj situaciji biti prihvatljivim, pogotovo što svaki izdavač ima svoj sustav. No za koji god se način pisanja odlučili, važno je u tom biti dosljedan. Mislim da će puno učenika i studenata pri pisanju seminarskih i diplomskih radova zaviriti u ovo poglavlje.

U pravopisni su rječnik, kako tradicija nalaže, autori unijeli “popis pravopisno zanimljivih oblika”, odnosno riječi pri uporabi kojih se može javiti pravopisna dvojba. Iako su se, kao i u cijelom priručniku trudili biti dosljedni, malo iznenađuju neke riječi koje su svoje mjesto našle u rječniku, a u kojih prosječan govornik hrvatskoga jezika ne vidi pravopisno zanimljiv ili problematičan oblik (primjerice *hit*, *esej*, *hladan*, *korzo*, *beba*, *batak*...)

Zadnje je poglavlje, petnaesto, zanimljivo iz nekoliko razloga. Radi se prije svega o praktičnim popisima i uzorcima. Prvi je popis država svijeta i njihovih glavnih gradova strukturiran tako da se prvo navodi naziv države te, ako ga autori drže pravopisno prijepornim, genitivni oblik toga naziva, a potom glavni grad. Slijedi popis mjernih jedinica, arapskih i rimskih brojki, kemijskih elemenata te uzorci obrazaca za pismeno službeno obraćanje. U današnje je doba službena komunikacija poprilično izgubila svoju službenost i u njoj se sve češće susreću ležerni oblici iz privatne komunikacije. No elementarna kultura nalaže poštivanje granice privatne i službene komunikacije pa će korisniku u službenom pismenom ophođenju dobro doći uzorak poslovnoga pisma, molbe, žalbe, prijave na natječaj te europski model životopisa koji se u zadnje vrijeme sve više traži. Na samom su kraju korekturni znakovi, koji i nisu novina u hrvatskoj pravopisnoj tradiciji – svojedobno su ih, 1944. godine pod naslovom *Kako se izspravlja tiskarski slog*, u svoj *korijenac* uvrstili Franjo Cipra i Adolf Bratoljub Klaić. Moglo bi se reći da je *Hrvatski pravopis* Lade Badurine, Ivana Markovića i Krešimira Mićanovića u svakom pogledu racionalan i ekonomičan, da su pravila transparentna, jednostavna i jednoznačna, a potvrde prikupljene iz različitih suvremenih korpusa. Možda su neka predložena rješenja mogla ili trebala biti drukčija, no to je stvar pristupa autorskoga trojca. Dijelu korisnika koji je manje ili slabije upućen u jezikoslovnu problematiku možda neće u potpunosti biti prihvatljiv metajezik pravopisa, ali visokom se metajezičnom razinom nastojalo udovoljiti dvama osnovnim načelima kojih se ovaj pravopis nedvojbeno nastoji držati od početka do kraja, a to su logičnost i dosljednost. U svakom slučaju u *Hrvatskom će pravopisu* Ma-

tice hrvatske i izvorni i neizvorni govornici pronaći pouzdane odgovore na pravopisna pitanja koja ih muče.

